

עד-כאן

הידיעון למחנכים להיסטוריה בחמ"ד

משולחן המפמ"ר

בלהה גליקסברג - מפמ"ר היסטוריה ומפ"א אזרחות בחמ"ד

מחנכים ומחנכות להיסטוריה יקרים,

ושוב אתכם עם 'עד-כאן' חדש...

ברצוני לפתוח את דבריי בשירה של עידית ברק - 'תמונה' (מי שהשתתף במפגשי המפמ"ר נחשף

לשני שירים אחרים ששיתפתי שם).

תמונה/ עידית ברק

אדם מצייר לעצמו תמונה בשחר לָבָן
או בצבועים מתמונות שהוא זוכר,
חיות שהוא עובר,
מביט על הדף במשקפים שהוא בוחר,
תולה את התמונה על הקיר
והולך ממנה ושב וחוזר.
יום אחד הוא מוצא אדם אחר עומד ומביט
בתמונה על הקיר, אדם שאינו מכיר והאיש
אינו מסביר לו דבר ואינו מספר.
הוא אינו יכל לראות את התמונה
בחדר שאינו שלו, אצל איש אחר
אך הוא יודע שתלוי שם על הקיר
מסמר.

השיר הזה לקח אותי, בעולם המקצועי שלי, אל המקום הבטוח שהייתי/היינו בו כולנו עד לפני כשנה. עד לפני שנה בדיוק היינו כולנו מורים עתירי ניסיון (מי יותר ומי עוד יותר), היו לנו תובנות פדגוגיות, הכרנו היטב את הפרופיל של התלמידים שלנו, ידענו ללמד וידענו לבחון. ככל שחלפו השנים והפכנו למורים ותיקים יותר, כך גם התחזקנו יותר - מביטים על התמונה התלויה על הקיר והולכים ממנה ושבים וחוזרים'. בחודש אדר לפני שנה נבקע (כמעט) כל העולם הפדגוגי היציב והבטוח שלנו. הבטנו נכוחה וראינו עולם אחר. כל התובנות הפדגוגיות שהגענו אליהם, דרכי ההוראה הלמידה וההערכה, התלמידים שלנו, מבנה בית הספר - הכול הפך להיות שונה. 'יום אחד הוא מוצא אדם אחר... שאינו מכיר... הוא אינו יכול לראות את התמונה. החדר כבר לא שלו' - המרחב השתנה, 'האיש הוא אחר' - כולנו אחרים. כל הקרקע הפדגוגית שלנו שחשבנו שהיא

יציבה וברורה - התערעה. צריך היה ליצור משהו אחר ושונה. אבל לא יצירה ראשונית. לא ממש מתחילים מהתחלה - משום שעל הקיר תלוי מסמר. יש עוגן לכל אחד מאיתנו. צריך להחליף את התמונה אבל המשענת שלה - המסמר שעליו היא תלויה - נותרה קבועה ויציבה. כשאנו יודעים שיש לנו עוגן - מסמר - ענף להישען עליו, קל יותר לייצר שינויים באותו המרחב שהיה כל כך נוח לנו ונעים ומוכר.

אז אנחנו שם לגמרי. כולנו. נשענים חזק על המסמר שאחוז היטב בקיר. ומהמקום הזה ממשיכים.

אחת השגרות שחשוב היה לי לשמר (יחד עם איים נוספים של שיגרה) הוא המשך ההוצאה לאור של 'העד-כאן'. אבל הפעם עם שינוי מסוים בתוכן. יש ב'עד-כאן' שיתוף של מורים יחד עם חשיפה של ארגונים שונים שממשיכים להישען על 'המסמר' תוך התאמה למציאות המשתנה. כך נפגוש בגיליון הנוכחי את המאמרים של המורים רבקי מטלון מאולפנת צביה שדות-נגב וחנן רובינשטיין מאולפנת נווה-חנה יחד עם המדריכים מוריה בר-און (כלי בקליק) וד"ר מאיר בן שחר (מערך שיעור בדגש על ערכים) יחד עם יחידת המורשת והמוזיאונים במשרד הביטחון, מחלקת ההדרכה ביד ושם וצוות מחנה המעצר בעתלית.

מקווה שהמאמרים יפתחו לכם חלונות חדשים ומרעננים.

הפעם אני לא מנצלת את הבמה הזו לעדכונים שונים. את זה אני עושה בקבוצות הווטסאפ (השקטות) שבניהולי. מומלץ להצטרף אליהן (מי שעדיין אינו שם) ולעקוב אחר הפרסומים.

בהזדמנות זו, ברצוני לאחל ברכת הצלחה לתלמידינו היקרים שייבחנו במועד החורף, ממש בימים הקרובים.

ולכם, מחנכות ומחנכים יקרים - הערכה רבה ממני אליכם על הכול!

תודה רבה למדריך הארצי אוריאל אסולין, שותפי בהפקת ה'עד-כאן'.

נשמח לפגוש אתכם בכל הפעילויות והאירועים של הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד.

והחשוב ביותר - שמרו על עצמכם!

ברכת הצלחה ובשורות טובות!

זהערכה רבה

לאהה

מה הסיפור שלנו? שילוב מיומנויות הבעה בהוראת היסטוריה רבקי מטלון - מחנכת להיסטוריה באולפנת חמ"ד צביה שדות נגב

הסיפור שלנו מתחיל בקיץ תשע"ט כשהתחלנו לשבת על תוכנית הלימודים בחטיבה לשנה הבאה. רצינו קצת לשנות, קצת לגוון, להכניס עוד קצת חיות לשיעורי ההיסטוריה.

ניסינו לחשוב מה אנחנו רוצות שיהיה בשיעורים? מה המטרה שלנו?

המטרה המרכזית שהגדרנו לעצמנו היא להצליח לחבר את הבנות להיסטוריה שלנו. שירגישו קשורות, שיתחברו לתקופות השונות, שיבינו כיצד זה קשור אליהן ומה הן יכולות לקחת מזה לחייהן.

אז איך עושים את זה? שאלה טובה...

החלטנו ללמד היסטוריה ביחד עם שיעורי הבעה (חלק מהם...). לקחנו נושאים מתוכנית הלימודים בשפה ושילבנו אותם עם תוכנית הלימודים של היסטוריה.

לתוכנית קראנו - "הסיפור שלנו..."

למדנו על כתיבת מכתב אישי ורשמי וכתבנו מכתבים בשם מגורשי ספרד לשלטונות ולחברים ולמשפחה. למדנו את מאפייני הסיפור הקצר וכתבנו סיפור על חיי הקהילה. למדנו מה זה מונולוג וכתבנו מונולוג של שבתאי צבי בשעותיו האחרונות. למדנו על דיאלוג וכתבנו דיאלוג של אנשים בזמן פרעות ת"ח-ת"ט. כל הכתיבה הייתה כתיבה בגוף ראשון מתוך מטרה שהבנות ייכנסו לראשן של הדמויות מאותה תקופה, יחשבו את המחשבות שעלו להן, יעסקו בדילמות שהעסיקו אותן וינסו לחשוב איך הן היו מרגישות ומה הן היו עושות.

המחשבה שלנו הייתה להעלות לקראת סוף השנה עם הבנות מופע סיום שיהיה בנוי מטקסטים שהן כתבו לאורך השנה וישזור את הסיפור של העם היהודי כולו - הסיפור שלנו... אך לצערנו הקורונה גדעה את תוכניותינו בשיאן ונאלצנו להמשיך לספר לנו סיפור אחר...

ומה הבנות אומרות?

"אחד הדברים שאני הכי זוכרת זה שכתבנו על היהודים שברחו בפרעות. הרגשתי כאילו באמת

הייתי שם ואיך זה שאתה צריך לברוח רק בגלל שאתה יהודי"

"השיעור היה מאד מעניין והועבר בצורה כיפית ומסקרנת במיוחד."

"הרגשתי כאילו אני מגורשת עכשיו מספרד ואיך אני צריכה להילחם על היהדות שלי ולא

לוותר..."

"הבנתי איזו הרגשה לא נעימה זה לחיות במקום בו אתה מרגיש נחות, פחות ויש כל מיני

חוקים כנגדך"

אין ספק שזו הייתה חוויה טובה ומספקת - גם לנו המורות שהיינו צריכות כל הזמן לחשוב

ולהתחדש וגם לתלמידות שהיו שותפות פעילות ולקחו חלק בכתיבת הסיפור שלנו.

מורה להיסטוריה?

אל תשאיר את התובנות שלך בכיתה!

נשמח לקבל רשמים, סקירות ומאמרים

Oriel17@gmail.com

תוכנית "מדינה בהתהוות" באולפנת נווה חנה חנן רובינשטיין - מחנך להיסטוריה באולפנת חמ"ד נווה חנה

לפני מספר שנים פנה אלי ראש האולפנה, הרב רונן בן דוד, ובקש ממני לקחת על עצמי להבין תכנית של שעה שבועית שתעסוק באירועים ובתהליכים שעברו על מדינת ישראל לאחר הקמת המדינה ולאורך שנות קיומה.

השבתי לרב רונן שאחשוב על כך, ואכן כעבור זמן גיבשתי תכנית שהייתה אמורה להיות אטרקטיבית לבנות שהרי זוהי שעה שבועית בלבד שבה מתכנסות כל בנות שכבת יב'. עוד החלטה שקבלנו היא שזו תהיה שעת העשרה, ולא יהיו מבחנים ומטלות במסגרת שיעור זה. כמו כן הוחלט שניגע בנושאים אקטואליים שיצוצו במהלך השנה ושלא בהכרח נוגעים להיסטוריה, אך קשה להבינם ללא רקע היסטורי ראוי. בנוסף נדון בנושאים שיש להם השקה לנושאים שנלמדו במסגרת שיעורי היסטוריה.

פה המקום לציין שבנות האולפנה הינן תלמידות דעתניות סקרניות ומתעניינות בכל הקשור לתולדות עם ישראל ובכלל, והנוכחות בשיעורים מרשימה, על אף שאינן מקבלות ציון או הערכה.

אז איך הופכים את התכנית לאטרקטיבית?

בממד הפיזי התכנית קיבלה הד גדול מצד ההנהלה והמחנכות וכמובן גם ממני במהלך שיעורי ההיסטוריה. פעמים רבות אמרתי לבנות "על כך ארחיב במסגרת 'מדינה בהתהוות'" או "נצפה בסרטון במסגרת המפגש השבועי שלנו". במהלך השנים בנות כתה יב' משתפות את בנות יא' בנעשה בשיעורי "מדינה בהתהוות" דבר שמוסיף להתעניינות הבנות, ולרצון והנכונות להשתתף בשיעור זה.

כדי להעביר לכל השכבה יחד (כשבועים בנות) את השיעור קבלתי מסגן המנהל משאב חשוב שנקרא "חדר התכנסות". זהו חדר המחובר משתי כתות עם מערכת מולטי מדיה רצינית והביקוש לחדר זה מצד צוות ההוראה גדול מאד. השיבוץ לחדר זה חיזק אצל הצוות וגם אצל הבנות את ההבנה בערך שיעור כזה.

דרך נוספת לעורר את מוטיבציית הבנות לבוא לשיעור הייתה לגעת בנושאים הנוגעים לליבן. סוגיית מעמד האישה, תרומת הנשים בתקומת המדינה ועוד.

תבני השיעור:

לפני שאסביר על תבני השיעור, חשוב להבהיר שמטרת השיעור היא הקניית ידע חשוב בהבנת מדינת ישראל כיום בזיקה לאירועים מכוננים בעברה ועד ימינו אנו. במהלך השנה ישנם כמה נושאי מפתח כגון: קליטת עלייה מהקמת המדינה עד ימינו, מעברות, סוגיית כור ההיתוך ומשמעותה, מלחמות ישראל עד מלחמת לבנון השנייה כולל האינתיפאדות, פרשת לבון ופרשת טוביאנסקי, אלי כהן, מבצע אנטבה, פרשת פולארד, יחסי דת/דתיים ומדינה ועוד, עד כמה שניתן להרחיב. בדרך כלל אנחנו לא מצליחים לכסות את כל הנושאים בטח ובטח בתקופת הקורונה.

כדי להוסיף עניין, מידי פעם אני מבקש מהבנות שיציעו נושאים שעליהן הן רוצות לדבר. בעבר עלתה סוגיית חילופי השבויים, רון ארד ועוד.

באולפנה שלנו בנות רבות כותבות עבודות גמר המשיקות לנושאים הנלמדים ב"מדינה בהתהוות" (למשל מצבי כניעה במלחמת השחרור, תפקיד הנשים במחתרות ובצה"ל ועוד כהנה וכהנה). אני מנצל הזדמנות זו לבקש מהבנות לדבר בפני השכבה. לפני כן אנחנו יושבים יחד, מכינים מצגת ומדגישים את הנושאים החשובים שעלו במהלך החקר של הבנות.

אקטואליה - מרכיב חשוב בבחירת הנושאים וסדר הצגתם נובע מדברים שעולים לחדשות. כשהיו בחירות העלינו את "המהפך" הפוליטי של שנת 1977. העלינו בעזרת ארכיונים שונים מצעים של מפלגות שונות וכמובן את השידור הטלוויזיוני של חיים יבין ("מהפך") ועד כמה יש השקה לימינו ובמה שונים הדברים.

לפני מספר חודשים עלתה בערוץ 11 הסדרה "שעת נעילה" העוסקת במלחמת יום הכיפורים. בקשתי מהבנות לצפות בחלקים מהסדרה, למרות שנושא המלחמות אמור להילמד במחצית השנייה, לקראת ימי הזיכרון. לאחר צפיית הבנות אנו נדון בסדרה תוך ניתוח בכלים קולנועיים והיסטוריים - מה המסר שמעבירה סדרה זו ועד כמה היא נאמנה למציאות. אם יאפשר הזמן - נעמת את הסדרה עם המציאות שהייתה במלחמה.

דרכי הוראה:

במפגש הראשון שלי עם שכבת יב' אני אומר לבנות שאמנם חלק ניכר מהנושאים שאדבר עליהם לא יהיו לבגרות, אך יהיו בהחלט להתבגרות שלנו ולהבנת הזהות יהודית-ישראלית שלנו. אני יודע שחלק יחליטו לא לבוא ואני מוכן לשלם את המחיר, אך מנגד בת שמגיעה לשיעור מגויסת לשמוע ולהתעניין.

במפגש הראשון אני גם מציג לבנות את הנושאים שעליהם נדון ואני מבקש מהן להעלות נושאים שמעניינים אותן. אני גם מבטיח להן להיות מספיק אטרקטיבי כדי שהבנות תרצינה לבוא.

שימוש בחומרי ארכיון - במהלך השיעורים אני נעזר רבות בסרטי ארכיון המופיעים באתרים שונים וביוטיוב.

דוגמא לשימוש בסרט כזה הוא הסרטון שנעשה ע"י הגדנ"ע בשנת 1950 הנקרא 'שורשים במולדת' - סיפורו של סעדיה' (נמצא ביוטיוב ומומלץ לצפייה). אנחנו ננתח את הסרט ומרכיביו, נבין את הרקע ההיסטורי ומה המסר היוצא מסרט זה. לפני כ-5 שנים אף נעשה מפגש של חלק ממשנתפי הסרט וגם את זה הראיתי לבנות על מנת להבין לעומק את סוגיית כור ההיתוך על חסרונותיה ויתרונותיה.

קטעי עיתונות - לצורך שימוש בקטעי עיתונות אני נעזר רבות באתר הספרייה הלאומית ולא רק. מכיוון שהדבר נעשה בשיתוף הבנות לעיתים הבנות מביאות קטעי עיתונות שנשמרו בבית הסבא או הסבתא. פעמים רבות אביא לבנות קטעי עיתונות מכתבי עת שיצאו לבני נוער בגילן. **מרצים אורחים** - לאורך השנים ראיתי שמרצה אורח יכול להעיר ולעודד את הבנות לשמיעה של אירועים היסטוריים מבלי ראשון. באחת השנים כשדברתי על ילדי תימן החטופים סיפרה אחת התלמידות שאח של סבתה נחטף. בירור קל העלה שהסבתא מוכנה לבוא לדבר עם הבנות. שיחה מרתקת תוך קישור לנושא הנלמד.

דוגמא נוספת לשילוב מרצים אורחים ואקטואליה הייתה בעת מבצע חומת מגן בקשתי מסטודנטית שלי שגרה בקיבוץ סעד שתספר לבנות איך החיים בעוטף עזה על כל המשתמע מכך.

דיונים - סוגיות שונות שהיו עם הקמת המדינה ולאחר מכן מעלות דיונים מרתקים בקרב הבנות. אני משתדל להעלות את הסוגיה בפני הבנות תוך שאני משתדל להעלות את שני צדדי הפולמוס ואז מתפתחים דיונים מרתקים בכתה.

עם כל מה שציינתי, לעיתים קורה שנושא שחשבתי שיהיה מרתק לבנות לא מושך את ליבן, ולכן אני ממחר להסיר את הנושא. בנות שבכל אופן רוצות שארחיב להן אפגוש אותן באופן פרטני ונדון על הנושא המדובר. קרה גם שיש מחזורים שהתעניינו בנושאים מסוימים שבמחזורים אחרים לא הייתה התעניינות בהם. רצוני לומר שבמהלך השנה קיימת דינמיקה גדולה בבחירת הנושאים ודרך הוראתם.

לסיכום אומר שעצם זה שהנהלת האולפנה הקצתה שעה במערכת בנוסף לשעות ההוראה בהיסטוריה הביאה את הבנות ואותי לחשיבות של שעה זו. המשוב החשוב שאני מקבל פעמים רבות מבוגרות הוא עד כמה הדברים שנאמרו ונלמדו בשיעורים אלו (מעבר לשיעורי ההיסטוריה) עזרו להן במהלך שירותן הלאומי או הצבאי.

רשמו לפניכם:

בקרוב ייפתחו שתי השאלות חדשג לבור מורי היסטוריה בחז"ד:

- השתלמות מורי עולים חדשים

- השתלמות מורי כיתות חינוך מיוחד

לקבל את פרטים

יחידת המורשת והמוזיאונים מתמודדת עם מגבלות הקורונה הדר קמון-טרייסר, חברת צוות דיגיטל של יחידת המורשת והמוזיאונים במשרד הביטחון

מה הופך אירוע ל"אירוע היסטורי"? האם מספר המעורבים בו? האם השינוי שהוא מחולל? השפעותיו? ואיזה משמעות מקבל אירוע שנחרט בזיכרון הציבורי? מגפת הקורונה הולכת ותופסת את מקומה לנגד עינינו כ"אירוע היסטורי" שכזה, ולא ניתן להתעלם מכך.

עם היציאה לסגר הראשון הוקם ביחידת המורשת והמוזיאונים של משרד הביטחון צוות שעשה לילות כימים בחשיבה משותפת כיצד להנגיש את כל החומרים של היחידה לקהל הרחב ולהמשיך להנחיל את התכנים החשובים שלנו, והוחלט לפעול בשני מישורים עיקריים: העברת תכנים רבים לרשתות החברתיות, וקיום אירועים וירטואליים.

בשלב הראשון הועלו חידונים ומשחקים שיועדו לקהל הרחב, כיוון שצרכני התוכן העיקריים שלנו מהבית היו בני משפחות במגוון גילאים.

במקביל ארגנה היחידה אירועי זום ללא עלות לקהל הרחב. הראשון שבהם היה ביום העצמאות, יום עמוס מבקרים בימים כתיקונם וכך במקום להיפגש עם המבקרים במוזיאונים עצמם נפגשנו איתם בזום.

בקיץ נערכנו כבר לסגרים נוספים ול"שגרת קורונה", והפעם קהל היעד היה מסגרות הלימוד - בתי ספר יסודיים, חטיבות ותיכונים - על מנת לאפשר לתלמידים להשתתף בספורים מקוונים ולגוון עבורם את ימי הלימוד הארוכים בזום. המוזיאונים השונים יצרו מצגות לשיעורים בהיסטוריה וספורים וירטואליים, ותכנים שבדרך כלל מועברים בספור במקום הפכו עתה לסרטים ומערכי שיעור.

בתקופה זו הושק [האתר החדש של יחידת המורשת והמוזיאונים](#). אתם מוזמנים להיכנס אליו ולהכיר את כל עשרת המוזיאונים העוסקים כולם במאבק כוחות המגן להקמת המדינה.

בכתבה זו, בחרנו להרחיב על מוזיאון אסירי המחטרות - ירושלים בעקבות התהליך המעניין שהוא עבר במהלך ההכנות לספור הווירטואלי.

אז איך הופכים ביקור במוזיאון לסיור וירטואלי?

עם השאלה הזו יצאנו לדרך כאשר ניסינו למצוא את האפשרות להישאר רלוונטיים לתלמידים ולמורים במהלך ימי הסגר בזמן הקורונה.

החלטנו ללכת על סיור טעימה מאחורי הסורגים, אך מיד עלו שאלות כמו איזה תכנים להכניס? על מה לוותר? איך מאפשרים השתתפות פעילה מאחורי המסך? האם ניתן להעביר את אותה חוויה גם בזום?

הנקודה שהנחתה אותנו בתפעול הסיור הווירטואלי היא הפשטות – לנצל את יתרונות הטכנולוגיה מחד ומאידיך לא להסתבך עם המכשלות שהיא עלולה לגרום.

בעת התמודדנו עם שאלה נוספת איך מציגים את תמונת המקום בצורה הרחבה ביותר, חרף העובדה שמוכרחים לקצר? איזה חלקי סיור ניתן להגדיר כפחות חשובים ועליהם לוותר?

כזכור המבנה בו שוכן במוזיאון נבנה בשנת 1864 כאכסנייה לנשים צלייניות כחלק ממתחם מגרש הרוסים. בזמן המנדט הבריטי בין השנים 1917-1948 הפך המקום לבית סוהר בו נכלאו

לוחמי המחתרות ה"הגנה" האצ"ל ולח"י.

הוחלט ללכת על חמש תחנות מרכזיות

שמשקפות את החיים בבית הסוהר,

לספר כמובן את סיפור הבריחה המרתק

ובכיתות הגבוהות לסיים את הסיור

בגרדום. בסופו של דבר לא נכללו בסיור

הפתיחה המעניינת על חזית המבנה ושתי

החצרות והאירועים המעניינים

שהתרחשו בהם.

יצאנו לדרך עם סיורים לחטיבות הביניים לתיכונים ואפילו לכיתות ה'-ו', כאשר השתדלנו

מאוד לשמור על כמות תלמידים של כיתה – על מנת לאפשר לילדים להשתתף ולשאול שאלות

כאילו היו בהדרכה רגילה.

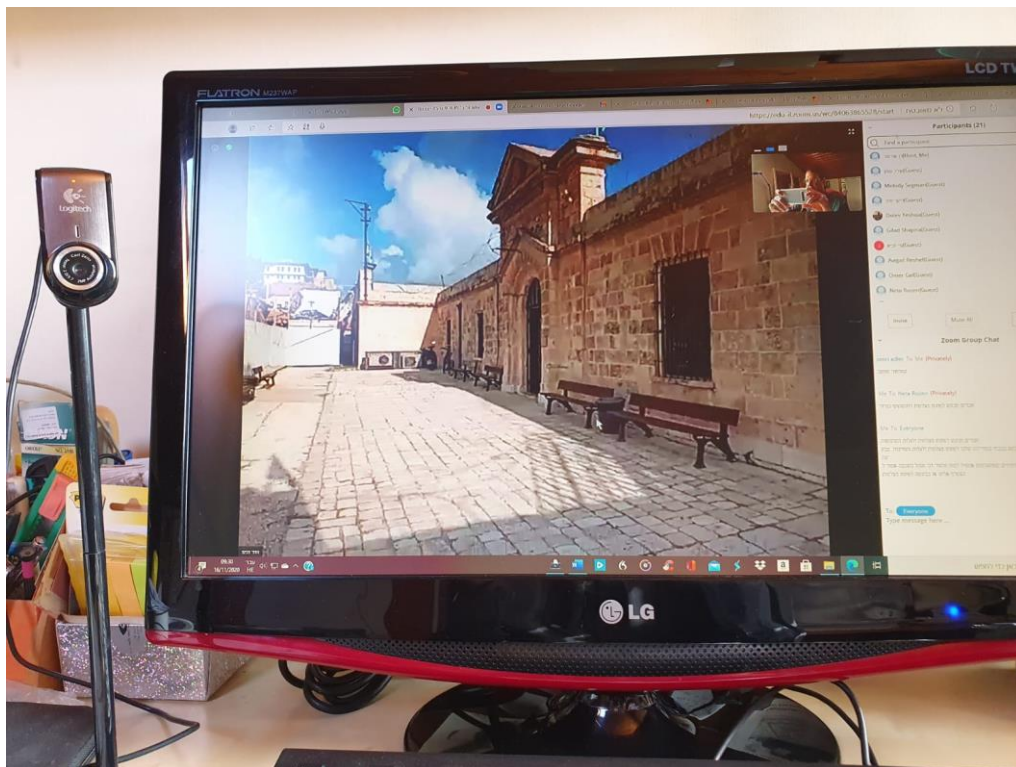
ההיענות לסיורים הווירטואליים הייתה מדהימה, בחודש הראשון השתתפו בו למעלה מ- 2000

תלמידים מכל שכבות הגיל מאזורים רבים בארץ. מרביתם, על פי פילוח שעשינו היה לא חלק

מקהל הלקוחות הקבוע של המוזיאון.

בסופו של דבר מצאנו יתרונות רבים בסיורי הזום. כל המשתתפים רואים בצורה מאוד טובה את המוצגים כי ניתן לקרב את המצלמה, ניתן לדלג על חדרים מסוימים בלי שהתלמידים ישמו לב לכך, מיעוט הסחות דעת ממוצגים אחרים במוזיאון. בנוסף יצרנו סיורים הממוקדים בתחום אחד, כמו סיור בנושא אסירות המחותרות שישבו בבית הכלא בבית לחם, וסיור על "אבי האסירים" הרב אריה לויין. ככלל חשוב לומר שקבלנו החלטה עקרונית לא לצלם סיור קבוע ואותו לשלוח לבתי הספר כדי לאפשר את אותו ערוץ תקשורת החשוב שמתקיים בין מדריך לקהל. לעיתים יש תחושה שאם אתה מצלם את המוזיאון ומעלה לרשת, או לחלופין מקיים סיור וירטואלי, הקהל יחוש שכבר ביקר באתר ולא ירצה לבקר בו שנית. התחושה שלנו היא כי הסיור הווירטואלי עורר סקרנות ורצון לראות את הדבר ה"אמיתי". מרבית התגובות הן מפרגנות ומביעות רצון לבוא לבקר עם סיום הסגר ותקופת ההגבלות. התהליך שעבר הצוות בהתאמת התוכנית לתקופת הקורונה היה מרתק ולמדנו ממנו רבות. אנחנו ממשיכים לקבל משובים ממורים ומתלמידים על מנת לדייק את המוצר שאנחנו כל כך רוצים לתת לקהל.

צילום התמונות בכתבה: דר' רן אורטנר

"ונתתי להם בביתי ובחומתי יד ושם" - ימי עיון לקבוצות חינוכיות שמואל גלנדאר - רכז החינוך הדתי במחלקת הדרכות חינוכיות שבבית הספר הבין-לאומי להוראת השואה ביד ושם.

"שמואל, שלום. זו שולי המר, המורה של בנות אולפנת הרא"ה שהיו איתך אתמול ב"סיוור". היום, לאחר ששמעתי מהן חוויות, רציתי להעביר לך את התרשמותן. הן אמרו שלמרות שזה לא היה "על אמת" - הן הרגישו, הן חוו, הן למדו, וחלקן גם אמרו שזה עשה להן חשק להגיע בעצמן למקום. לחוש אותו ולראות את כל הדברים האחרים שבו. הן הזכירו היום בשיעור היסטוריה דברים שלמדו ממך (הפעם זה היה על חסידי אומות העולם). ואני בטוחה שהגיוון שהבאת בפניהן - ההיבט האישי, ההיסטורי, הלקחים הרלוונטיים אליהן, וההתחברות לסיפורים האישיים. השאירו עליהן רושם".

אלו דברים שכתבה לי מורה להיסטוריה לאחר יום עיון מקוון ביד ושם שקיימנו לתלמידות שכבת יא' באולפנת הרא"ה. התכנית שכללה את הסיוור המקוון, התקיימה לקראת יום הקדיש הכללי בעשרה בטבת השנה - כחלק מהפעילות שאנו, ביד ושם, מציעים לבתי הספר. התגובה הזו הייתה עבורי משמעותית מאד מכיוון שעם פרוץ הקורונה בתחילת הדרך היו לנו ביד ושם הרבה חששות וספקות לגבי העבודה החינוכית מרחוק. עם הגעתה של המגפה לחיינו, בוטלו כידוע משלחות הנוער לפולין. סמוך לאחר מכן, גם ביקורים ביד ושם הפכו לכמעט בלתי אפשריים. כמו רבים אחרים, עמדנו גם אנחנו, הצוות החינוכי במחלקת הדרכות חינוכיות ביד ושם, בפני האתגר של 'להמציא את עצמנו מחדש'. זאת על מנת להמשיך להיות רלוונטיים ולהמשיך את הפעולה החינוכית של יד ושם עם תלמידים וצעירים. עשינו מאמצים רבים על מנת לתרגם את הפעילות שלנו לפלטפורמות מקוונות ויצאנו לדרך עם סדנאות וסיוורים וירטואליים, מפגשי זום עם אנשי עדות ועוד. אך בכל זאת תמיד ניקר בי החשש: האם אנו באמת 'עוברים מסך'? האם ניתן דרך מפגש וירטואלי, לקיים עם התלמידים דיון ושיח ער סביב מקורות היסטוריים מתקופת השואה? האם התלמיד שיושב כבר שעות, ימים וחודשים מול הזום, בכלל פנוי - מנטלית וקוגניטיבית - לקבל וללמוד משהו שיהיה משמעותי עבורו?

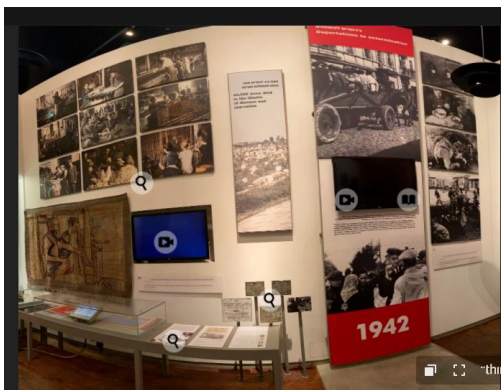
תגובות שכאלו מאנשי חינוך ותלמידות, מספקות לי תשובות לשאלות והחששות שהזכרתי. בהזדמנות אחרת, נכחתי במפגש זום של תלמידי מקיף א' מבאר שבע יחד עם ניצול השואה

¹ תודה לשולי המר, מאולפנת הרא"ה ברמת גן, על הדברים ועל האישור לפרסמם כאן.

ואיש החינוך שמעון גרינהוייז. שמעון סיפר לתלמידים את סיפור חייו כנער פרטיזן בתקופת השואה בבלרוס, ששרד, עלה ארצה והפך למורה אגדי שממשיך עד היום, בגיל 90, ללמד מתמטיקה בזום. מבעד לריבועי הזום וכפתורי ה-mute, ראיתי את התלמידים קשובים, בוכים וצוחקים יחד עם שמעון לאורך כמעט שעה של מפגש. בסיום העדות, פרץ התגובות הנרגשות של התלמידים (והמורים) הבהיר לי מעבר לכל ספק, שגם מפגש דרך הזום, יכול להיות אותנטי, חי, מעורר חשיבה ומספק השראה.

בימים אלו אנו מציעים לבתי הספר פעילות מקוונת המביאה את יד ושם אליכם לכיתה. הפעילות המוצעת כוללת את המרכיבים התכניים הבאים:

- סיור מודרך מקוון במוזיאון לתולדות השואה וסיור מקוון בקמפוס יד ושם
- סדנאות מקוונות במגוון נושאים לבחירתכם
- "שואה בגוף ראשון" - מפגש עם איש עדות
- שיח עיבוד מסכם

יחד עם זאת, מובן מאליו שכולנו מחכים ליום בו נוכל לשוב ולפתוח את שערי יד ושם ללא הגבלות. בימים כתיקונם, אנו מקיימים פעילות מגוונת ועשירה לעשרות אלפי תלמידי תיכון מכל רחבי הארץ. מתוך שלל הפעילויות האפשריות, אנו מציעים לתלמידי כיתות יא' להגיע ליד ושם לימי עיון המתפרשים על פני שש שעות. ימים אלו מתבצעים בתיאום ובשיתוף משרד החינוך וכוללים סיור במוזיאון לתולדות השואה, סיור נושאי בקמפוס יד ושם, סדנאות נושאות להעמקה לבחירתכם וכן מפגש עם איש עדות או צפייה מונחית בסרט עדות.

מטרתנו בימים אלו היא - להביא לידי ביטוי ויזואלי תחנות היסטוריות שונות מתקופת השואה ולשמוע את הקולות האנושיים העולים מהתקופה. מתוך כל אלו, יחד עם נקודות שונות למחשבה שעולות, אנו מקיימים דיון ושיח עם התלמידים.

אנו מזמינים אתכם ליצור קשר עמנו. לפרטים נוספים אודות ימי עיון לתלמידים במסגרת לימודי התיכון ופעילות מקוונת. students@yadvashem.org.il

"בנתיבי העפלה" - מאגר מידע ממוחשב במחנה המעפילים עתלית צוות אתר מחנה המעפילים עתלית

**"למען אלו אשר נולדו בארץ, למען אלו שמדינת ישראל היא להם דבר ברור ומוכן
מאליו, כמו השמש הזורחת כל בוקר במזרח, כמו ריחה המשכר של פריחת ההדרים -
למען אלו, אנו מביאים מסיפוריהם של חברינו, אשר כדי לזכות ולהגיע אל האור, עברו
באפלה הגדולה - ואשריהם שזכו בכך"**

(מתוך עלון קבוצת כנרת המביא מסיפוריהם של מעפילים)

סיפורו של מחנה המעפילים עתלית הינו סיפורו של מקום, סיפורה של תקופה, אך יותר מכל זהו סיפורם של אנשים. בין השנים 1948-1934 בעת כה קשה, בה אדמת אירופה בערה לאחר עליית היטלר לשלטון בגרמניה, הגביל וצמצם שלטון המנדט הבריטי בארץ ישראל את רישיונות העלייה. הגבלה זו, הצמיחה מתוכה תופעה הרואית ייחודית - 'ההעפלה'. השלטון הבריטי נאבק במבקשים לעלות ארצה ללא אשרות עלייה ובמסגרת זו הקים בארץ ישראל ומחוצה לה, מחנות מעצר למעפילים שנתפסו בדרכם ארצה. מחנה המעצר למעפילים בעתלית היה מחנה המעצר המרכזי בארץ ישראל ופעל בין השנים 1948-1940. בין גדרות המחנה וצריפיו הוחזקו במשך השנים הללו עשרות אלפי מעפילים שלאחר כל התלאות שעברו בדרכם לארץ ישראל מצאו עצמם שוב מאחורי סורג ובריח, הפעם על אדמת ארץ ישראל. בשלהי שנות ה-70 פורק המחנה כמעט לחלוטין ונעזב - גורלו היה כגורל אתרים נוספים מראשית ההתיישבות: הרס והזנחה, כתוצאה מחוסר מודעות לערכו ההיסטורי. בשנת 1987, לאחר מאבק ציבורי ארוך, בו לקחה המועצה לשימור אתרי מורשת בישראל חלק נכבד, הוכרז המחנה כאתר לאומי. המחנה הינו אחד מתשעת האתרים אותם מנהלת ומפעילה המועצה ואנו מארגנים במקום אירועים ציבוריים הקשורים לפרשת ההעפלה ולתקומת ישראל. כמו כן, אנו מאפשרים לציבור לערוך אירועים משפחתיים צנועים, אשר בדרך כלל קשורים לאנשים אשר שהו במחנה. פרויקט משמעותי ביותר, שהינו גם לב ליבו של האתר הוא "בנתיבי העפלה" - מאגר מידע לאומי בנושא ההעפלה, ע"ש מרדכי (מוקה) לימון, שמטרתו חינוך, מחקר והנצחה. למפעל ההעפלה אין אח ורע בתולדות העמים, ולכל גיבוריו אנו מועידים מקום של

כבוד במאגר המידע. אנו מתמקדים בשני רבדים: הכללי - איסוף מידע היסטורי בנושא ההעפלה בדרכי הים, האוויר והיבשה - אוניות מעפילים, פרשיות מתקופת ההעפלה, ארגונים, מחנות מעצר למעפילים ועוד והמרכזי - תיעוד אישי של סיפורי המעפילים ופעילי ההעפלה. התיעוד הוא בסיס התוכן והמהות של ההדרכות והתכניות החינוכיות באתר. הוא מסייע לנו להציג את פרשת ההעפלה על מורכבותה וערכיה באורח מקצועי אמין, ומאפשר לנו לספר סיפור מרגש בעל משמעות עמוקה.

בראשית

מאגר המידע "בנתיבי העפלה" נחנך באופן רשמי בחודש נובמבר 2001, באירוע רב רושם. את צריף המאגר חנך הרב ישראל מאיר לאו אשר היה עצור במחנה עתלית כשעלה ארצה באונייה "מטרואה", לאחר שחרורו ממחנה הריכוז בוכנוולד שבגרמניה. בעת חנוכת המאגר, כבר היו במחנה מספר לא מבוטל של עדויות שנאספו, חלקן באופן אקראי וחלקן ביוזמתם של החברים

בצוות האתר שהבינו כי חלק נכבד מסיפור תקומת עמנו בדור הזה לא תועד כראוי. היה זה פרויקט שהחל באופן ספונטני ובמשך השנים קיבל הכרה ציבורית וממשלתית. חומרי מאגר המידע, בהם פרטיהם וסיפוריהם האישיים של המעפילים והפעילים, הוזנו למערכת ממוחשבת אשר שימשה את מערך ההדרכה במחנה במשך עשר שנים תמימות, בנאמנות וביכולת תצוגה מרשימה. כיום אנו רואים את פירות העבודה

המאומצת של המועצה לשימור אתרי מורשת בישראל ואנשיה באתר, שהצליחו לקדם את הפרויקט בזכות התמיכה והתרומות שהחלו לזרום אל מאגר המידע.

שדרוג המאגר

עם השנים הסתבר כי התוכנה שהייתה בידינו כבר אינה מספקת, בשל הגידול בהיקף המידע שהצטבר ובשל מגבלות טכנולוגיות שאינן עומדות בסטנדרטים עכשוויים, כגון בעיות חיפוש וחוסר האפשרות לחשוף את המידע באינטרנט, כפי שמקובל היום. שדרוג המאגר והתוכנה התאפשר בזכות תרומתם הנדיבה של מר צביקה לימון, בנו של האלוף מרדכי (מוקה) לימון - מפקד חיל הים לשעבר ומפקדן של אוניות המעפילים "תיאודור הרצל", "כ"ט בנובמבר"

ו"גאולה", קרן עזריאלי - משפחת עזריאלי בליווי של מנחם עינן ואיריס ארקין; מירי ושלדון אדלסון; ועידת התביעות Berko Amy, דרך; "USA-JNF ציוני דרך" (תכנית מורשת במשרד ראש הממשלה) ובזכות תרומותיהם של מעפילים, פעילים ובני משפחותיהם. מאגר המידע, מהווה מרכיב מרכזי בפעילות אתר מחנה המעפילים עתלית ומספק למתעניינים נגישות למידע ולחומרים אודות ההעפלה, על כל רבדיה וכל פרשיותיה - בים, באוויר וביבשה. במאגר ניתן לאתר מידע אישי אודות מעפילים ופעילי העפלה וחומר מגוון ועשיר על אוניות מעפילים, מחנות המעצר הבריטיים ופרשיות העפלה מיוחדות. בימים אלה נבנה אתר אינטרנט למאגר והמשתמשים יוכלו לנצל את יכולות החיפוש המשוכללות של התוכנה החדשה ולאחר מידע על בסיס חתכים שונים, לדוגמה רשימת המעפילים מעיירה מסוימת או איתור ילדים בטווח גילאים מסוים ששהו על אחת האוניות. בהמשך נעלה לאתר האינטרנט גם קטעים מהאוסף העשיר של ראינות וידאו ואודיו שנערכו על ידי צוות המאגר.

עדויות

עדויות מרתקות וחומרים היסטוריים ייחודיים מתקבלים במאגר המידע כל העת. בחודש ינואר 2013, בעקבות ביקור משפחתי במחנה המעפילים, יצר צוות המאגר קשר עם "כוכבת קולנוע" - מעפילה בשם טובה גליק, שצולמה עם אחיה שמואל בסרט היסטורי, אחד היחידים אם לא היחיד, שצולם בזמן אמת על אוניית המעפילים "לא תפחידונו", על ידי העיתונאי והבמאי מאיר לויין ז"ל. בסרט נראים המעפילים, בהם טובה, שמואל ובן דודם שמואל גנץ, שרים בלהט את "התקווה" על סיפון האונייה, לאחר שנתפסה על ידי הבריטים. טובה, שהיתה אז

ילדה צעירה, זיהתה את עצמה בסרט ההיסטורי שהוקרן במיצג האוניה "גלינה", וכעבור זמן מה חזרה למאגר המידע עם אחיה, שמואל ולדמן, כדי להתראיין ולספר על משפחתם ועל הכמיהה לעלות ארצה, שהביאה אותם להפליג בצפיפות ובסכנה. בחודש פברואר 2013 הגיע דוד בטל למשרד המאגר לאחר סיור במחנה המעפילים וסיפר כי ברשותו מסמכים אישיים של אביו, המעפיל גבריאל בטל, אותם הוא מבקש להעביר למשמרת למען הדורות הבאים. שבועות ספורים לאחר מכן מסר דוד למאגר המידע תמונות היסטוריות ומסמכים מרתקים על מסעו של אביו. גולת הכותרת הייתה יומן מסע מקורי שכתב אביו על אוניית המעפילים "ולוס" - אוניית המעפילים הראשונה.

דרכי פעולה

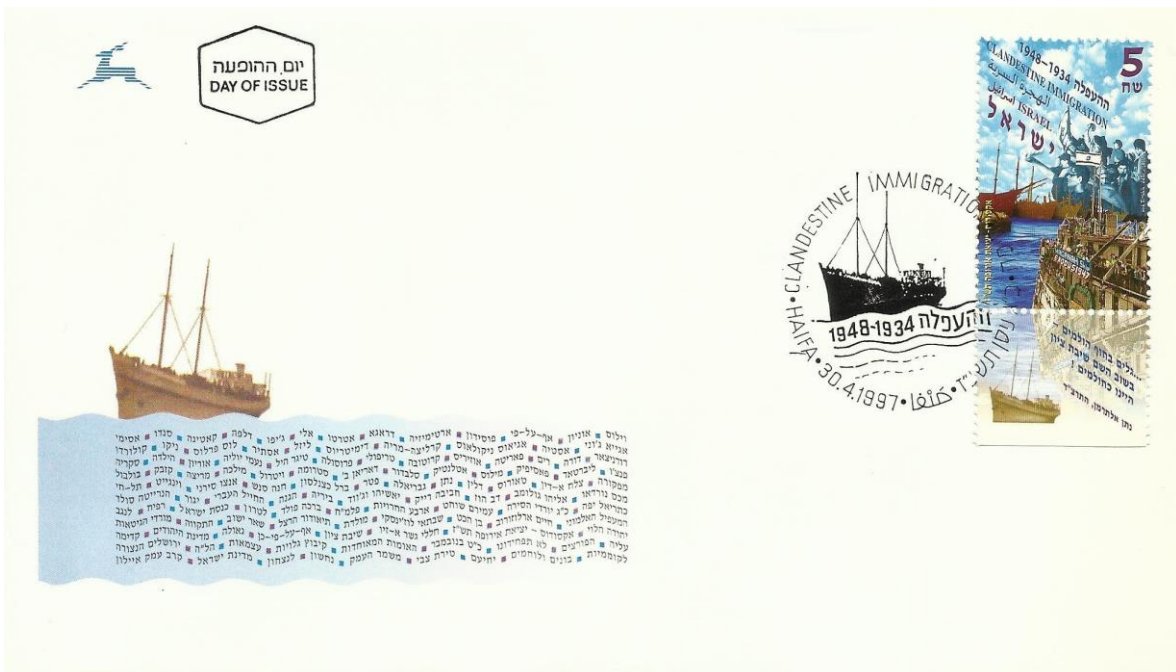
משרד המאגר שוכן באחד מן הצריפים המשוחזרים במחנה ובמקום התגבש צוות נפלא של עובדים ומתנדבים הפועלים יחד להשגת מטרות המאגר. העבודה מאוד אינטנסיבית וכוללת איתור מעפילים, איסוף חומרים אישיים וחומרים אודות ארגונים, מחנות ועוד, וכן תיעוד ומחקר. הבעיה המרכזית הניצבת בפנינו היא אלמנט הזמן. לצערנו חלק גדול מן המעפילים כבר אינו עימנו ואנו מצויים במירוץ יום יומי במטרה להספיק ולאסוף עדויות ממקור ראשון, ברגעים האחרונים בהם אנו, בני דור ההמשך, עדיין יכולים לשוחח עם חלק מהמעפילים, ולשמוע את קורותיהם ואת תחושותיהם. פעמים רבות אנו מגלים כי לא תיעדנו סיפור ועתה מאוחר מדי. מסיבה זו אנו מקפידים לאסוף מכל מבקר באתר פרטים של אנשים שהיו מעפילים או פעילים, ומנסים לפרסם את המאגר בכל דרך אפשרית. התחקירנים מתקשרים אל מי שהיו מעפילים, או אל בני משפחותיהם ואוספים מידע. דרך שיחות הטלפון אנו מגיעים למעפילים רבים נוספים, בני משפחה, חברים ומכרים וכך מתרחב המעגל. חלק מהתיעוד מתבצע בבתיהם של המעפילים או של בני משפחותיהם. קבצי האודיו והווידיאו נשמרים במאגר ובעתיד יעברו עריכה ויצורפו בחלקם למערכת הממוחשבת החדשה. אנו אף מקיימים שיתוף פעולה עם ארגונים אחרים העוסקים בנושאים שיש בהם חפיפה לנושא ההעפלה כמו "יד ושם", "משואה" ואחרים, ועם ארכיונים בהם אצורים חומרים היסטוריים רבים. עם השנים גובר זרם המבקרים במחנה בזכות עבודות השימור ופיתוח המקום, כגון הצבתה של האוניה "גלינה" המשמשת כדגם לאוניית מעפילים, מיצג ילדי טהרן ועוד. אלו מאפשרים למי ששהה כאן, בין שהיה עצור

כמעטיל או שהה במקום בעולה חדש לצורך קליטה, לבקר ולהיזכר בימיו הראשונים בארץ. כן
 אנו חווים כמעט מדי יום ביומו ביקורים של קבוצות ובודדים, ביניהם מעפילים או בני
 משפחה. אלה מבקשים מאיתנו לגלות פרטים נוספים אודות פרשיות שונות וצוות המאגר
 מנסה לספק מידע ככל האפשר. כאן המקום להוקיר תודה לכל המעפילים שמשתפים אותנו
 בסיפור חייהם, הפעילים שהתנדבו למטלות מסוכנות והרפתקניות כדי להביאם אל הארץ
 ולבני המשפחות של המעפילים שכבר אינם עימנו, אשר עושים כל מאמץ לאסוף פירוורי מידע,
 כדי לסייע לנו להשלים את התמונה. תודה מיוחדת גם לכל התורמים ולעוסקים במלאכה,
 המתנדבים המשקיעים מזמנם לקידום מפעל חשוב זה.

אנו מבקשים מהציבור להפנות אלינו כל מי שמכיר או יש בידו חומרים כמו תמונות או מסמכים
 מאניות המעפילים או מחנות המעצר, בין אם עתלית או קפריסין או כל מחנה אחר.
 אנא, היו איתנו בקשר.

מאגר המידע לתולדות ההעפלה, טלפון: 049542218 מייל: shimurya@gmail.com

המאמר הופיע לראשונה בכתב העת "אתרים" - כתב העת של מועצה לשימור אתרי מורשת בישראל, גיליון 52

כלי בקליק: מרחבי למידה פיזיטליים

מוריה בר און - מדריכה ארצית לחדשנות פדגוגית בהיסטוריה חמ"ד ומחנכת להיסטוריה באולפנת חמ"ד צביה חיפה

העולם השתנה לנו ברגע, פתאום נעלמו הקירות, הכיתה הלוח והכיסאות התחלפו להם בעולם דיגיטלי בו הלומדים - לומדים מרחוק - במרחב משלהם.

אבל האם אפשר להתעלם מהעולם הפיזי, הרגשי והחברתי של הלומדים? ואיך אפשר לחבר את כל המרחבים הללו?

המרחב הפיזיטלי - הוא חיבור של המילים פיזי+דיגיטלי. מטרת מרחב זה הוא לקחת את הייחודי של כל אחד מהעולמות ולשלב ביניהם באופן שיוציא את המיטב משני העולמות.

המטרה של המרחב הפיזיטלי היא לאפשר לתלמידים "להישאב" ללמידה הדיגיטלית ע"י טשטוש הגבולות בין העולם הפיזי לעולם הדיגיטלי. באופן זה פרחו בתקופה האחרונה מרחבים רבים שמדמים - בית ספר, כיתה, מרחב עירוני כמו רחוב או מרחב מדומיין כמו עולם אגדות.

המרחב הפיזי שמוצג מחולק למספר פינות למידה וירטואליות בכל אחת מהן מוטמע קישור המוביל לפעילות סינכרונית או א/סינכרונית לפי צרכי המורה - סרטון, פודקאסט, משחקון, מבדק, הרצאה מוקלטת, לוח שיתופי ועוד.

לפעמים המרחב מאפשר לתלמידים להסתובב בו בעצמאות ולעיתים המורה מכוון את התלמיד לאורך מסלול למידה מתוכנן.

יתרון נוסף של המרחב הפיזיטלי נמצא בצד הרגשי, בגלל האופן בו הם בנויים ניתן לייצר אזורי התאווררות - פגישה עם חברים, עבודה בקבוצות, או פגישות עם המורים וכדו' (כמו בתי קפה וירטואליים, או מתחמים אישים).

לסיום, הרעיון של מרחב פיזיטלי נתן מענה לחוסר משמעותי בזמן הקורונה אבל הפוטנציאל הפדגוגי שלו יכול לאפשר לנו לפתח מודלים מיוחדים ללמידה גם בעת שגרה, לפרוץ את קירות הכיתה ולהיפגש עם מקומות חדשים, דמויות ואנשים חדשים וכמובן ידע חדש.

יש כלים רבים שמאפשרים יצירת מרחבי למידה פיזיטליים - להלן נסביר על הג'ינלי:

[מדריך לבניית מרחב פיזיטלי בקלות - הילי זוורו.](#)

מדריכים נוספים על כלי הג'ינלי בשימוש בהוראת ההיסטוריה:

[חלק ראשון, חלק שני, חלק שלישי.](#)

**ערך לדרך: מערך שיעור בנושא עלילת דמשק ואחריות הדדית
ד"ר מאיר בן שחר - מרצה להיסטוריה במכללות ומדריך לערכים בהיסטוריה חמ"ד**

ההיסטוריה היא מעשים שעשו בני אדם כלפי בני אדם אחרים. מבחינה זו אין מקום טוב יותר לבחון את שאלת האחריות שגילו בני האדם לאורך ההיסטוריה. על פי רוב אחריות קשורה בשררה וסמכות, אבל לעיתים נוצרים מצבים שבהם אין די באחריות הפורמאלית. יש זמנים שבהם אנשים צריכים לקחת אחריות ולא להמתין לה, לקרוא 'אחרי' ולא לחכות עד שיתאספו ההמונים. בעלילת דמשק (1840) היו אנשים שלקחו אחריות והיו כאלו שברחו ממנה.

רקע היסטורי

בחורף 1840 נעלמו איש כנסייה ומלווהו בדמשק. המקום האחרון שבו נראו היה הרובע היהודי של דמשק. עד מהרה התפתחה על ידי השלטונות המקומיים עלילת דם שלפיה ראשי הקהילה היהודית בדמשק רצחו את הנזיר ומלווהו על מנת להכין מצות לפסח. המצב הוחמר כאשר אחד מראשי הקהילה המיר את דתו תחת לחץ העינויים ו'גילה' לכאורה שאכן עלילת הדם התרחשה. יהודי דמשק שלחו פניות למנהיגי היהדות באירופה שיתערבו לטובתם. הנושא הפך לסוגיה דיפלומטית רגישה ועורר עניין רב בדעת הקהל האירופאית היהודית והכללית. היינריך היינה הצעיר שהיה אז עיתונאי בפריז תיאר בבעס את ההתעלמות של חלקים גדולים מהקהילה היהודית מגורלם של יהודי דמשק. במאמצים רבים הצליחה להתארגן משלחת דיפלומטית בראשותם של אדולף כרמייה ומשה מונטיפיורי. הללו הצליחו להגיע לשליט מצרים וסוריה, אברהים פאשה, ושכנעו אותו לבטל את

העלילה. מופת זה של לקיחת אחריות היה סימן לבאות. משה מונטיפיורי הקדיש הון וזמן רב ליהודי ארץ ישראל, ואילו אדולף כרמייה ייסד מאוחר יותר את 'כל ישראל חברים' (כי"ח) ארגון הפועל עד היום לקידום החינוך והרווחה של יהודים בכל העולם.

מטרות בתחום הערכים: אחריות

התלמידים

1. יבינו כיצד ערך האחריות בא לידי ביטוי בפרשת 'עלילת דמשק'.
2. יעמדו על התפיסות השונות של המונח 'אחריות' בעיני היינה, כרמייה ומונטיפיורי
3. יפנימו את המובנים השונים של המונח 'אחריות' ויתנו להם ביטוי בחייהם.

מטרות בתחום הדעת: ידע ומיומנויות

1. יעמדו על ההתרחשויות העיקריות בעלילת דמשק.
2. יבחנו את טיב הקשרים בין הקהילות היהודיות.
3. ינתחו מקורות ראשוניים.
4. יערכו השוואה בין הפעולות השונות שנקטו האישים השונים שהיו מעורבים בסיוע ליהודי דמשק (היינה, כרמייה ומונטיפיורי)

במהלך השיעור יש להשתמש בקישורים הבאים:

[קובץ](#)[מקורות](#)[מצגת מלווה](#)[שיעור](#)